

ความสุขสราญ...ณ บ้านทะเลนอก

บริบทชุมชนบ้านทะเลนอก จังหวัดระนอง

ชุมชนบ้านทะเลนอก ตั้งอยู่ในตำบลกำพวน กิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง มีจำนวนครัวเรือน 49 หลังคา ประชากรมีจำนวน 188 คน หากพิจารณาจากบ้านเรือนที่เสียหายทั้งหลังที่มีจำนวน 20 หลังคา และได้รับความเสียหายบางส่วนจำนวน 3 หลังคา นั้นหลายคนอาจรู้สึกว่าจะไม่เสียหายเท่าใด แต่หากเปรียบเทียบกับจำนวนครัวเรือนทั้งหมดนั้น ถือว่าชุมชนบ้านทะเลนอกได้รับความเสียหายเกือบครึ่งหนึ่งของหมู่บ้านเลยทีเดียว

โดยเฉพาะมีผู้เสียชีวิตทั้งหมด 46 คน แบ่งเป็นผู้ใหญ่จำนวน 24 คน เพศชาย 7 คน เพศหญิง 17 คน เด็กจำนวน 17 คน เพศชาย 8 คน เพศหญิง 9 คน นอกจากนี้ยังมีบุคคลนอกพื้นที่เสียชีวิตจำนวน 5 คน ประกอบด้วย อาจารย์โรงเรียนบ้านทะเลนอก เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และตำรวจตระเวนชายแดนรวม 3 คน มีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวน 11 คน

นอกจากความเสียหายด้านชีวิตแล้ว ยังมีความเสียหายด้านทรัพย์สินคือมีบ้านพังเสียหาย 23 หลังคา โรงเรียนพังทั้งหลัง 1 แห่ง พร้อมบ้านพักครูอีก 2 หลัง เรือหางยาวหาปลาของชาวบ้าน 32 ลำ รถยนต์ 3 คัน รถจักรยานยนต์ 14 คัน สถานีอนามัย 1 แห่งและเครื่องมือที่ใช้ทำการประมง อาทิ อวนปลา อวนปู อวนลากกุ้ง ไซปู ไซหมึก บ่อปลา ริสอร์ท ร้านอาหาร และอุทยานแห่งชาติบ้านทะเลนอก ล้วนแต่ได้รับความเสียหายทั้งสิ้น

สำหรับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านทะเลนอกนั้น ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน สังเกตเห็นได้จากนามสกุลของชาวบ้านที่มีนามสกุลเดียวกันหลายหลังคาเรือน การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์มือถือ มีอาชีพหาปลา ปู ปลาหมึก ตามชายฝั่ง และเลี้ยงสัตว์ เช่น แพะ ก่อนประสบกับคลื่นยักษ์สึนามิมีการให้บริการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยวบ้าง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้ไม่มากนักเฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 1,000 - 2,000 บาท แต่ก็เพียงพอในการดำรงชีวิตและมีความสุขกับการดำเนินชีวิตเช่นนี้

หากทว่าเมื่อเกิดสึนามิขึ้นกับชุมชนบ้านทะเลนอก ทำให้หลายสิ่งหลายอย่างแปรเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องย้ายไปอยู่บ้านที่ได้รับบริจาค และจิตใจมีความหวาดกลัวต่อท้องทะเลที่เคยคุ้นชินมานาน แต่สิ่งที่ยังคงดำรงอยู่ในจิตใจของชาวชุมชนบ้านทะเลนอกคือเพียงพอในด้านวัตถุที่รู้จักพอเพียงแต่การให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน องค์กรจากต่างประเทศ

สิ่งที่ชุมชนบ้านทะเลนอกปรารถนาคือ การให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูทางด้านจิตใจ ต้องการการปลอบขวัญและกำลังใจ อีกทั้งยังมีความต้องการให้มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อช่วยเหลือเด็กกำพร้า และผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมด้านการศึกษาของชุมชนด้วยการสร้างห้องสมุดในหมู่บ้านที่เน้นในเรื่องการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม เช่น มีตำราเกี่ยวกับศาสนา เพื่อให้คนหมู่บ้านมีโอกาสได้ศึกษาด้านศาสนามากขึ้น

อย่างไรก็ตามแม้ชาวชุมชนบ้านทะเลนอกจะได้รับความช่วยเหลือเพียงพอต่อความต้องการแล้ว ในอนาคตเห็นว่าจำเป็นต้องพึ่งพาตนเอง

พื้นที่บริเวณนี้เคยมีบ้านเรือนประชาชนกว่า 30 หลังคา

จึงต้องการให้มีการช่วยฟื้นฟูบูรณภาพเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ กลุ่มแม่บ้านต้องการการส่งเสริมอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ประจำ และทำงานอยู่ในหมู่บ้านที่แสนสำราญ ณ บ้านทะเลนอก

ความเสียหายจากคลื่นยักษ์สึนามิ

ระนองเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลจากคลื่นยักษ์สึนามิ เนื่องจากมีพื้นที่ฝั่งตะวันตกติดชายฝั่งทะเลอันดามันในลักษณะเรียวยาว แนวเหนือ-ใต้ มีพื้นที่เป็นเกาะ จำนวน 62 เกาะ คลื่นยักษ์ดังกล่าวได้ซัดกระหน่ำในพื้นที่อำเภอเมืองระนอง อำเภอกะเปอร์และกิ่งอำเภอสุดสำราญ สร้างความเสียหายแก่ชีวิต ทรัพย์สิน ของประชาชนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่งเป็นจำนวนมาก นับเป็นมหันตภัยร้ายแรงที่จังหวัดไม่เคยประสบเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน ถึงความเสียหายที่ได้รับจากผลกระทบของคลื่นยักษ์สึนามิ สำหรับบ้านทะเลนอก ตำบลกำแพง กิ่งอำเภอสุดสำราญ จังหวัดระนอง นั้น พบว่า มีผู้เสียชีวิตจำนวน 46 ราย ส่งผลให้มีเด็กกำพร้า 10 คน และมีบุคคลภายนอกพื้นที่เสียชีวิตจำนวน 5 ราย

นอกจากนี้แล้วคลื่นยักษ์สึนามิยังทำให้บ้านเรือนที่พังเสียหายทั้งหลังจำนวน 20 หลัง และบ้านพังบางส่วน 3 หลัง โรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 แห่งเสียหายทั้งหลัง คือ โรงเรียนบ้านทะเลนอก กิ่งอำเภอสุดสำราญ บ้านพักครู 2 หลัง สถานีอนามัย 1 แห่ง อุทยานแห่งชาติบ้านทะเลนอก รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพของชาวบ้านทะเลนอก ล้วนแต่ถูกสึนามิทำลายทิ้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น เรือหางยาว รถยนต์ และรถจักรยานยนต์ รวมไปถึงเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพประมง อาทิ อวนปู อวนปลา อวนกุ้ง กระชังหอย ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นเครื่องมือหลักในการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งของชาวทะเลนอก ได้รับความเสียหายและสูญหายไปพร้อมกับคลื่นยักษ์สึนามิเป็นจำนวนมาก

คลื่นยักษ์สึนามิยังสร้างความเสียหายให้กับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของบ้านทะเลนอก ซึ่งเดิมมีนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างประเทศนิยมมาท่องเที่ยวที่โฮมสเตย์บ้านทะเลนอกและกำลังได้รับความนิยมจากการบอกปากต่อปากของนักท่องเที่ยว แต่เมื่อเกิดสึนามิเกิดขึ้น ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงอย่างน่าใจหาย กอปรกับสถานที่ท่องเที่ยวคือบริเวณหน้าหาดก็ไม่มี ความสวยงามพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รวมทั้งร้านอาหาร รีสอร์ท ที่เคยให้บริการ นักท่องเที่ยวก็ถูก คลื่นยักษ์สึนามิทำลาย ส่งผลต่อความเสียหายด้านการท่องเที่ยวของบ้านทะเลนอกอย่างยิ่ง

ในการศึกษาถึงความเสียหายจากกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิที่บ้านทะเลนอก ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน มีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คือเป็นเพศหญิง 20 คน เพศชาย 10 คน คิดเป็นร้อยละ 63.6 และ 36.4 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิงมีอายุต่ำสุด 26 ปี อายุสูงสุด 61 ปี อายุโดยเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง 38 ปี กลุ่มตัวอย่างเพศชายมีอายุต่ำสุด 36 ปี อายุสูงสุด 47 ปี อายุโดยเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเพศชาย 48 ปี ในส่วนของระดับการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 50.2 รองลงมาคือ ไม่ได้รับการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 33.3 และร้อยละ 5.7 จบการศึกษาจากมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 5.5 มัธยมศึกษาตอนปลาย และ ปวช./ปวส.

สำหรับจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยก่อนเกิดเหตุการณ์สึนามิ พบว่ามีจำนวนสมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 4.1 คน และหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิ พบว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 3.8 คน อาชีพหลักของครอบครัวก่อนเกิดเหตุการณ์สึนามิ พบว่า ร้อยละ 50.5 ประกอบอาชีพรับจ้าง และร้อยละ 49.5 ประกอบอาชีพประมง ในส่วนของรายได้ ทั้งหมดของครัวเรือนต่อเดือนในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามินั้น พบว่า รายได้รวมของผู้ประสบภัยทั้งสิ้น

19 ครัวเรือน เป็นเงินทั้งสิ้น 115,000 บาท โดยรายได้ต่ำสุด คือ 1,000 บาท และสูงสุด คือ 15,000 บาท โดยเฉลี่ยรายได้ของครัวเรือนต่อเดือน คือ 7,078 บาท หลังจากเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ พบว่า รายได้รวมของผู้ประสบภัยทั้งสิ้น 19 ครัวเรือน เป็นเงินทั้งสิ้น 88,800 บาท โดยรายได้ต่ำสุด คือ 1,000 บาท และสูงสุด คือ 15,000 บาท โดยเฉลี่ยรายได้ของครัวเรือนต่อเดือน คือ 5,700 บาท

สำหรับก่อนเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิผู้ประสบภัยประกอบอาชีพประมงและรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 50.0 เท่ากัน แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์คลื่นสึนามิส่งผลให้อาชีพประมงลดลง จากเดิมคิดเป็นร้อยละ 34.0 จากเดิม เนื่องจากเครื่องมือประกอบอาชีพประมง ได้แก่ อวนปู อวนปลา กระชังปลา ไซ ตลอดจนเรือและเครื่องเรือ ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักได้รับความเสียหาย และสูญหายไปพร้อมกับคลื่นยักษ์สึนามิเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อรายได้โดยรวมที่ลดลงของแต่ละครัวเรือน

ลักษณะความเสียหายที่เกิดจากคลื่นยักษ์สึนามิที่กลุ่มตัวอย่างได้รับนั้น ประกอบไปด้วย บ้านเรือนที่พังเสียหายทั้งหลังจำนวน 20 หลัง และบ้านพังบางส่วน 3 หลัง มีผู้เสียชีวิต 46 ราย เด็กกำพร้า 10 คน และบุคคลภายนอกพื้นที่เสียชีวิตจำนวน 5 ราย นอกจากความเสียหายทางด้านชีวิตแล้วยังมีความเสียหายทางด้านทรัพย์สิน ประกอบไปด้วย โรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 แห่งเสียหายทั้งหลัง คือ โรงเรียนบ้านทะเลนอก กิ่งอำเภอสุขสำราญ บ้านพักครู 2 หลัง สถานีอนามัยบ้านทะเลนอก 1 แห่ง เรือหางยาว 32 ลำ รถยนต์ 3 คัน และรถจักรยานยนต์ 14 คัน รวมไปถึงเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพประมง อาทิ อวนปู อวนปลา อวนกุ้ง กระชังหอย กระชังปลา ไซปู ไซปลา ไซหมึก ลอบปู ลอบปลา ส่วนสถานประกอบการก็ได้รับความเสียหายไปด้วย ไม่ว่าจะเป็น ธุรกิจรีสอร์ทและร้านอาหาร ตลอดจนสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ อุทยานแห่งชาติบ้านทะเลนอก

สำหรับความช่วยเหลือที่กลุ่มตัวอย่างได้รับนับจากเกิดเหตุการณ์เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 นั้นได้รับความช่วยเหลือจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ สมาคม และองค์กรต่าง ๆ จากทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นจำนวนมาก อาทิ จากภาครัฐ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองร้อย ดชด.ที่ 415 สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดระนอง องค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง กองทัพอากาศ วิทยาลัยเทคนิคสิงห์บุรี สภากาชาดไทย สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาสตรีแห่งชาติ สมาคมแม่บ้านมหาดไทย มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สำนักงานกฤษฎามนตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรมประมง สังคมสงเคราะห์จังหวัด กรมปศุสัตว์ มูลนิธิสิรินธร

การได้รับความช่วยเหลือจากภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย บริษัท บางกอกไทรวิชั่น จำกัด มูลนิธิส่งเสริมจริยธรรมปัตตานี (สาธารณรัฐอาหรับเอมิเรต) ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาสะพานปลาระนอง สมาคมเลี้ยวเดือนแดง บริษัทฟิลลิป (ระนอง) นักศึกษาจากกรุงเทพมหานคร บริษัท ยัมเรสเทอร์รอด์ เนชั่นแนลประเทศไทย จำกัด โรงงานทอวนเดชาพานิช จังหวัดขอนแก่น มูลนิธิไทย-เยอรมัน มูลนิธิอันดามัน โรตารีกรุงเทพฯ โครงการชาร์ม บริษัท เครือซีเมนต์ไทย มูลนิธิปอเต็กตึ๊ง สภานายความ มูลนิธิโสสะฯ มูลนิธิรักไทย

การได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ได้แก่ พนักงานธนาคารคอยซ์เบงก์ มูลนิธิออสก้า มูลนิธิเยอรมัน Tilleke และ gibbine สภากาชาดสากล (ฝรั่งเศส) The American Refugee Committee (ARC) F.A.O. มูลนิธิบอดี วอชิงตันดี.ซี. มูลนิธิจากประเทศคูเวตและซาอุดีอาระเบีย มูลนิธิ USAID UNDP (HABITAT)

สำหรับความช่วยเหลือที่ได้รับนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไป มีทั้งที่บริจาคเป็นเงินสำหรับความช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน การบริจาคอุปกรณ์การสร้างบ้าน อุปกรณ์การประกอบอาชีพ เช่น เรือประมง เครื่องเรือ แห อวน ไซ ฯลฯ การให้ทุนการศึกษาแก่นุตรหลาน

ปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ตลอดจนช่วยซ่อมแซมบ้านเรือนและอุปกรณ์ในการดำรงชีพต่าง ๆ รวมทั้งการฝึกอาชีพเสริมเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างนำไปใช้ประกอบอาชีพต่อไปในอนาคตได้

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่าในการเข้าไปให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานต่าง ๆ นั้น การให้ความช่วยเหลือไม่ต่อเนื่อง และไม่ทั่วถึง อีกทั้งการให้ความช่วยเหลือไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากหน่วยงานจากภายนอกที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือนั้นขาดการศึกษาข้อมูลชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้แล้วในการให้ความช่วยเหลือพบว่ามี ความไม่ยุติธรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พบว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จากการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ คือ ปัญหาการแจ้งข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง การจัดสรรงบประมาณไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด และการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐมีความทับซ้อนกัน

ระดับความเสียหายจากคลื่นยักษ์สึนามิ

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเสียหายที่ได้รับจากคลื่นยักษ์สึนามิเกี่ยวกับบุตรหลานไม่มีที่เรียนจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.6 และ มีความเสียหายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและเครื่องมือประกอบอาชีพ รองลงมาในสัดส่วนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 54.6 และ 54.5 ตามลำดับในขณะที่ความเสียหายด้านรายได้ลดลง ไม่มีงานทำและยานพาหนะรองลงมาตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 46.0 45.5 และ 31.8 โดยที่ไม่มีความเสียหายเกี่ยวกับด้านที่ดินทำกิน ความเสียหายทางพืชผลทางการเกษตร และความเสียหายด้านสถานประกอบการ ดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 : แสดงระดับความเสียหายจากคลื่นยักษ์สึนามิ

ความเสียหายเกี่ยวกับ	ร้อยละของความเสียหาย					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ได้รับความเสียหาย
1. ที่อยู่อาศัย	54.6	0.0	0.0	4.5	0.0	40.9
2. ที่ดินทำกิน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0
3. พืชผลทางเกษตร	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0
4. ไม่มีงานทำ	45.5	13.6	13.6	4.5	4.5	18.3
5. ไม่มีรายได้	46.0	26.7	0.0	4.6	9.1	13.6
6. ยานพาหนะเสียหาย	31.8	4.5	0.0	0.0	0.0	63.7
7. เครื่องมือประกอบอาชีพเสียหาย	54.5	4.5	4.5	4.5	0.0	31.6
8. สถานประกอบการเสียหาย	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0
9. บุตรหลานไม่มีที่เรียน	72.6	4.8	4.5	0.0	4.5	13.6

เปรียบเทียบผลกระทบก่อนและหลังคลื่นยักษ์สึนามิ

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นก่อนและหลังคลื่นยักษ์สึนามิ พบว่า ก่อนเหตุการณ์สึนามินั้น กลุ่มตัวอย่างมีความสามัคคีในชุมชนอยู่ในระดับที่มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 68.2 ขณะที่หลังเกิดเหตุการณ์ชุมชนกลับมีความสามัคคีเพิ่มมากขึ้นอยู่ในระดับที่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.8 และไม่พบว่ามีความขัดแย้งในชุมชนทั้งก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิ อย่างไรก็ตามก่อนเกิดเหตุการณ์สึนามิกลุ่มตัวอย่างมีความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยในชุมชนอยู่ในระดับที่มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 59.1 และลดลงอยู่ในระดับที่น้อยที่สุดถึงร้อยละ 22.7 หลังเกิดเหตุการณ์ แต่ก็ไม่สามารถทำให้ความหวังและความเชื่อมั่นในอนาคตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปได้ เพราะไม่ว่าจะก่อนเกิดเหตุการณ์สึนามิหรือหลังเกิดเหตุการณ์ กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อมั่นในอนาคตของชุมชนอยู่ในระดับที่มากที่สุดถึงร้อยละ 36.4 และ 30.2 ตามลำดับ ขณะที่การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มตัวอย่างนั้นอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 40.9 แต่เมื่อหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิแล้ว พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 50.0

สำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้นก่อนและหลังเหตุการณ์สึนามิ พบว่า ภายหลังจากเกิดคลื่นยักษ์สึนามิความสามัคคีในชุมชนนั้นชาวบ้านยังคงมีความสัมพันธ์กันอย่างสนิทสนมกลมเกลียว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ โดยมีการรวม

กลุ่มกัน นอกจากนี้ลักษณะของผู้นำชุมชนยังแสดงถึงความเอาใจใส่และการเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิกในชุมชนเปรียบเสมือนความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เนื่องจากสามารถให้ความไว้วางใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ ทั้งการปรึกษาหารือ การช่วยเหลือหรือ แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16: แสดงการเปรียบเทียบผลกระทบก่อนและหลังเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ

ประเด็น		ร้อยละระดับผลกระทบ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ความสามัคคีในชุมชน	ก่อน	22.7	68.2	9.1	0.0	0.0
	หลัง	29.8	33.8	27.3	9.1	0.0
2. ความขัดแย้งในชุมชน	ก่อน	0.0	0.0	4.5	54.5	41.0
	หลัง	0.0	4.5	31.8	36.4	27.3
3. ความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย	ก่อน	59.1	36.4	4.5	0.0	0.0
	หลัง	0.0	9.1	22.7	45.5	22.7
4. ความหวังและความเชื่อมั่น ในอนาคตของชุมชน	ก่อน	36.4	50.0	13.6	0.0	0.0
	หลัง	30.2	6.3	22.7	18.1	22.7
5. การมีผู้นำที่ดีในชุมชน	ก่อน	50.0	40.9	9.1	0.0	0.0
	หลัง	36.6	27.2	27.2	4.5	4.5
6. การให้ความร่วมมือของคน ในชุมชน	ก่อน	22.7	50.0	27.3	0.0	0.0
	หลัง	22.7	40.9	22.7	13.7	0.0
7. การรับรู้ข่าวสารข้อมูล	ก่อน	8.1	22.9	40.9	18.2	9.9
	หลัง	45.4	50.0	4.6	0.0	0.0
8. การให้ความช่วยเหลือของคน	ก่อน	36.4	45.4	18.2	0.0	0.0
	หลัง	40.9	27.4	18.1	13.6	0.0
9. การรวมกลุ่มของชุมชน	ก่อน	18.3	40.9	31.8	4.5	4.5
	หลัง	45.4	45.4	13.7	4.5	0.0

ผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ

จากการศึกษาพบว่า หลังจากเกิดคลื่นยักษ์สึนามิแล้วมีผลกระทบต่อบุคคล คือ ผลกระทบต่อจิตใจ ได้แก่ เกิดความเครียด วิตกกังวล พุ้งซ่าน ผวา เสียใจ เศร้าใจ เนื่องจากไม่ทราบอนาคตชะตากรรมของตนเองและครอบครัวว่าจะดำเนินชีวิตไปเช่นไร อีกทั้งความแน่นอนของข้อมูลข่าวสารในขณะนั้น ทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่มั่นใจว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นอีกหรือไม่ ประกอบกับในพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่างนั้นไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ ทำให้เกิดความวิตกในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากภายนอกเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันแม้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะผ่านไปแล้วก็ตาม แต่ความรู้สึกกลัวและระแวง เศร้าใจ ยังคงปรากฏอยู่กับกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากพื้นที่ที่อาศัยอยู่นั้นไม่ห่างจากสถานที่เกิดเหตุมากเท่าใดนัก เมื่อผ่านโรงเรียน อุทยานแห่งชาติฯ ก็จะหวนคิดถึงเหตุการณ์ร้าย ๆ นั้นอยู่ร่ำไป นอกจากนี้คลื่นยักษ์สึนามิยังมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต คือ ผู้ประสบภัยบางรายได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะการได้บ้านหลังใหม่ ทำให้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากลักษณะบ้านหลังเก่านั้นเสื่อมโทรม ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้ที่เคยมีบ้านและความเป็นอยู่ดี แต่ต้องมาสูญเสียทุกอย่าง และได้รับความช่วยเหลือในระดับที่น้อย ทำให้เกิดภาวะทางจิตที่ไม่สามารถรับสภาพการสิ้นเนื้อประดาตัวของตนเองได้

นอกจากนี้แล้วมีผลกระทบที่เกิดต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวนั้นพบว่า ในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์สึนามิมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก โดยจุดเด่นของชุมชน คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การชมธรรมชาติทางทะเลและอุทยานแห่งชาติ แต่ในปัจจุบันจุดเด่นของชุมชนในการท่องเที่ยว คือ การศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนหลังจากการเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ ซึ่งทำให้กลุ่มตัวอย่างต้องอยู่กับเรื่องราวในอดีตซึ่งเป็นเรื่องที่ปรารถนาจะลืมแต่ต้องเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเหมือนการฉายหนังชีวิตที่เศร้า ซ้ำไปซ้ำมาให้กับผู้ชมที่หลากหลายแต่มิใช่เป็นเพียงหนัง หากแต่เป็นเรื่องเศร้าของชีวิตจริง ดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 : แสดงผลกระทบต่อจิตใจ

ผลกระทบ	ร้อยละระดับผลกระทบ หลังเกิดเหตุการณ์สึนามิ				ร้อยละระดับผลกระทบ ปัจจุบัน			
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	ไม่ได้รับ ผลกระทบ	มาก	ปาน กลาง	น้อย	ไม่ได้รับ ผลกระทบ
1. หวาดกลัว	81.8	4.5	0.0	13.7	0.0	40.9	45.6	13.7
2. เครียด	54.5	0.0	0.0	45.5	13.7	22.7	18.2	45.5
3. เสียใจ /เศร้าใจ/หดหู่	54.5	0.0	0.0	45.5	9.1	27.3	18.2	45.5
5. ระแวง /วิตกกังวล	40.9	0.0	0.0	59.1	18.2	13.7	9.0	59.1
6. ฝันร้าย	18.2	0.0	0.0	81.8	0.0	13.7	4.5	81.8

ความต้องการความช่วยเหลือหลังประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ

จากการศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือหลังประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิของกลุ่มตัวอย่างที่บ้านทะเลนอกจะพบว่ามีแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างอื่น คือ มีความต้องการความช่วยเหลือในด้านที่อยู่อาศัยในระดับที่น้อยสุด ทั้งนี้ เนื่องจากบ้านเดิมที่กลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่และประสบความเสียหายเป็นบ้านที่อยู่ติดริมหาด เป็นบ้านชั้นเดียว และเมื่อทางราชการเข้ามาช่วยเหลือและสร้างบ้านไม้ได้ถุนสูงให้ จึงมีความพอใจและไม่มีความต้องการในเรื่องของที่อยู่อาศัยอีก

กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการความช่วยเหลือในเรื่องของอาชีพอยู่ในระดับที่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.3 โดยที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการอบรมวิชาชีพต่าง ๆ และการบริการด้านศูนย์สาธิตวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นในความต้องการความช่วยเหลือด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนและองค์กรต่าง ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.6 และให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมชุมชนโดยความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.0

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังต้องการการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและต้องการให้คนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.7 และ 50.0 ตามลำดับ เช่น การปลูกต้นไม้ริมหาด การปรับปรุงทัศนียภาพ ซึ่งการปรับปรุงดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต ซึ่งการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนมากขึ้น และจากการที่โรงเรียนบ้านทะเลนอกต้องสิ้นชื่อไปกับคลื่นยักษ์สึนามิ ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างต้องการความช่วยเหลือในด้านสถานที่ศึกษาของบุตรหลานอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 50.0

อย่างไรก็ตามประสบการณ์อันเจ็บช้ำจากคลื่นยักษ์สึนามิ ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการการได้รับความช่วยเหลือในด้านการจัดการความเสี่ยงของชุมชนต่อภัยพิบัติในระดับมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 68.3 นับเป็นความต้องการที่สูงที่สุด ทั้งนี้เพื่อจะได้มีแผนการในการป้องกันและแก้ไขเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นอีก ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 : แสดงความต้องการความช่วยเหลือหลังประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ

ประเด็น	ร้อยละระดับความต้องการ					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ต้องการ
1. ที่อยู่อาศัย	13.6	9.0	0.0	4.5	0.0	72.9
2. ที่ดินทำกิน	22.7	9.0	13.6	4.5	0.0	50.2
3. อาชีพ	59.3	13.6	4.5	4.5	4.5	13.6
4. วัฒนธรรมชุมชน	50.0	13.6	18.1	9.0	0.0	9.3
5. การพัฒนาสิ่งแวดล้อม	63.7	31.8	0.0	4.5	0.0	0.0
6. การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนและองค์กรต่างๆ	45.6	45.4	4.5	4.5	0.0	0.0
7. การพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม/ชุมชน	50.1	45.4	0.0	4.5	0.0	0.0
8. การทำงานร่วมกันและมีอำนาจตัดสินใจ	50.1	40.9	0.0	4.5	0.0	4.5
9. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน	50.1	45.4	0.0	4.5	0.0	0.0
10. การบริหารจัดการที่โปร่งใส	68.3	22.7	4.5	4.5	0.0	0.0
11. การมีความรับผิดชอบต่อสังคมและ	50.0	40.9	4.5	0.0	0.0	0.0
12. การจัดการความเสี่ยงของชุมชน	68.3	27.2	0.0	0.0	0.0	4.5

ลักษณะของเครือข่าย

ในทัศนะของกลุ่มตัวอย่าง ได้ให้สัมภาษณ์ถึงลักษณะเครือข่ายการพึ่งพาแบบทางการว่า ควรมีลักษณะการประสานงานกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งทางภาครัฐและเอกชนเพื่อลดปัญหาการช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่ทับซ้อน อันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

สำหรับเครือข่ายการพึ่งพาแบบไม่เป็นทางการนั้น จะเป็นในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือในลักษณะของรายบุคคล หรือภาคเอกชนได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยในชุมชนโดยตรง ไม่มีการประสานงานกับหน่วยงานของราชการก่อนหน้า

ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบสัญญาณโทรศัพท์ เนื่องจากปัจจุบันการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ไม่สามารถทำได้ ทำให้การติดต่อสื่อสารทั้งระหว่างในชุมชนและระหว่างภายนอกกับชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทำให้ได้รับข่าวสารจากภายนอกน้อยมาก

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ อาทิ การให้ความรู้ด้านการทำบัญชี การหาตลาดในการส่งสินค้า และต้องการมีอาชีพในการทำสวนยาง แต่ขาดเงินทุนเบื้องต้นในการก่อสร้างสร้างตัว ในขณะที่เดียวกันในเรื่องความต้องการด้านอาชีพที่หน่วยงานภายนอกจะเข้ามาส่งเสริมกับชุมชนนั้น สิ่งที่สำคัญ คือ อาชีพนั้นจะต้องเป็นอาชีพที่มั่นคง สามารถประกอบอาชีพได้จริง จากข้อเสนอแนะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าถึงแม้

ความช่วยเหลือจากภายนอกจะมีเข้ามามากมาย หากแต่กลุ่มตัวอย่างต้องการความช่วยเหลือที่สามารถสร้างความมั่นคงในชีวิตได้ ซึ่งก็คืออาชีพนั่นเอง และเหนือสิ่งอื่นใด การเยียวยาและการฟื้นฟูจิตใจ การให้กำลังใจ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่กลุ่มตัวอย่างต้องการ ซึ่งควรมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอเป็นระยะเวลานาน มิใช่แค่เพียงความห่วงใยเฉพาะในช่วงแรก หลังการเกิดเหตุการณ์สึนามิ ความเข้มแข็งทางด้านจิตใจจะเป็นจุดแรกเริ่มของความเข้มแข็งในการก้าวไปสู่การพัฒนาชุมชนของผู้ประสบภัยให้มีพลังในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิตผู้ประสบภัย

การศึกษาแนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิตผู้ประสบภัยจากคลื่นยักษ์สึนามิ บ้านทะเลนอก ตำบลกำแพง เขตกิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบว่าการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐได้มีการฟื้นฟูอาชีพระยะสั้น ประกอบด้วย โครงการการรวมกลุ่มฝึกอาชีพทำขนมอบ (เบเกอรี่) ซึ่งได้ดำเนินการไปแล้ว ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 147,000 บาท โดยตัวชี้วัดของโครงการ คือ แม่บ้านจะมีรายได้คนละ 2,000 บาท กลุ่มจะได้รับเครื่องมือประกอบอาชีพ สพร.อบรมเพิ่มพูนทักษะด้านการทำขนมอบ หมู่บ้านขอรับการสนับสนุนสร้างโรงเรียนทำขนม

โครงการการรวมกลุ่มทำอิฐบล็อก ได้ดำเนินการไปแล้วเช่นกัน งบประมาณทั้งสิ้น 195,000 บาท โดยตัวชี้วัดของโครงการ คือ หัวหน้าครอบครัวมีรายได้คนละ 2,000 บาท กลุ่มสามารถขายอิฐบล็อกให้แก่โรงเรียนบ้านบางเบนทำรั้วรอบสนาม สามารถจำหน่าย/ต่อเติมที่อยู่อาศัยให้มั่นคงกว้างขวางขึ้น

สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง ได้กำหนดแนวทางตามมาตรการการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและชุมชน โดยการปรับปรุงสภาพพื้นที่ที่ได้รับความเสียหาย โดยใช้เครื่องจักรกลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดระนองและก่อสร้างบ้านพักถาวรให้แก่ผู้ประสบภัยที่บ้านได้รับความเสียหาย จำนวน 20 หลัง คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนผู้ประสบภัยบ้านทะเลนอก

นอกจากนี้แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิตของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นยักษ์สึนามิ ในทัศนะของผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ควรมีการจัดทำสารสนเทศในการสำรวจผู้ประสบภัยในด้านผลกระทบต่อจิตใจและเศรษฐกิจ รวมถึงควรมีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน เพื่อเป็นฐานข้อมูลของชุมชนและสามารถนำไปใช้ในการศึกษาและเผยแพร่แก่หน่วยงานภายนอกที่สนใจต่อไป

การฟื้นฟูวิถีชีวิตนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะสามารถปฏิบัติในวันนี้ พรุ่งนี้ เพราะกว่าที่ชีวิตจะเป็นวิถีของชุมชนขึ้นมา นั้น ต้องอาศัยเวลาและระยะทางในการดำเนินและสืบทอด ส่งต่อ กันมา จากรุ่นสู่รุ่น มีวัฒนธรรม มีชีวิต ฉะนั้น หากฟื้นฟูทางด้านวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว ย่อมไม่สามารถที่จะทำให้วิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ ฟื้นฟูขึ้นมาได้ หากต้องมีการฟื้นฟูทางด้านจิตใจควบคู่ไปด้วย โดยที่ต้องมีเวลาและความจริง ความต่อเนื่องในการฟื้นฟู เป็นระยะทาง ท้ายสุดก็จะสามารถเดินทางไปถึงวิถีแห่งชุมชนได้ และเมื่อนั้น...ความสุขสราญ แห่งบ้านทะเลนอก ที่เคยเป็นมาก็จะกลับคืนและดำเนินต่อไป เพื่อให้คนบ้านทะเลนอกได้ลืมฝันร้าย และมีความสุขสราญเหมือนชีวิตของคนชุมชนดังที่เคยเป็นมา